

СОЦИАЛНО ПАЗАРНО СТОПАНСТВО

Лудвиг Ерхард – „Благоденствие за всички“

След края на Втората световна война Германия представлява една разбита държава разделена на четири окупационни зони, без столица, с гладно население. Хората са се редяли на опашки за да получат продоволствени стоки срещу своите купони. Цените на черния пазар са били стотици и дори хиляди пъти по-скъпи от официалните. Започнало е да се използват стоки наместо парични знаци, като например

американски цигари. С две думи Германия е била съсипана. Тогавашното мнение на повечето икономисти и политици е било, че единственият изход е в строгия контрол на стопанския живот и в замразяването на цените. Въпреки скептицизма им, обаче един професор от Бавария успява да промени техните настроения. Този професор Лудвиг Ерхард, воден от патриотични чувства предлага помощта си на окупационните сили и заема длъжността икономически съветник на американските власти в Германия. Десет години по-късно той бива наречен Баща на германското икономическо чудо. Започва нов икономически курс. Същността на курса се състои в отмяната на възможно най-много регулационни норми в производството, както и в отмяната на колкото се може повече ограничителни предписания в ценообразуването. Целта е либерализиране на цялата икономика. Ерхард е срещнал много трудности по пътя си, много неразбиране, наложило му се е да приложи много хитрост и гъвкавост, за да преодолее недоверието на хората. Дръзвал е да нарушава наредби на американските власти в името на просперитета на родината си. И действително за много кратко време неговата социална пазарна икономика успява да изправи на крака една съсипана държава, и да я нареди до Америка и Япония по брутен вътрешен продукт. Верен на либерализма, Ерхард смята, че трябва да има икономическа свобода. Основните икономически права на гражданите трябва да са свобода на потреблението и на предприемаческата инициатива. Така наречената социална пазарна икономика, обаче не представлява тотално покровителство на държавата над гражданите и. Прекаленото покровителство задушава свободната инициатива и прави хората неспособни да се справят сами. Социалното тук е, че повишаването на обществената производителност на труда води до увеличаването на благоденствие на цялото население, дори и тези, които не участват в производствения процес. За Ерхард свободата съвсем не означава всеки индивид да прави каквото си иска без да се съобразява с обществените интереси. Също така свободата на конкуренцията не означава, че държавата трябва да остави пазара на самотек и така да се създадат монополи, които в крайна сметка да го унищожат.

Баварският професор иска преустройство на цялото парично обращение чрез реструктурирана и независима централна банка, създаването на банкова система, която да може да осигурява потребностите на икономиката от кредити. Също така се стреми към свободата на избор на професия и отказа на каквото и да било държавно планиране на производството. Според него водещи са концепциите за свободния предприемач и свободния потребител. В края на своя пост като федерален министър на икономиката, Ерхард си поставя задачата да приватизира федералната собственост. За него е напълно ясен фактът, че единствено собственикът може да се грижи най-прилежно за имота си. Масовото разпространение на частната собственост има огромно значение в съживяването на една икономика. В една централизирана държава факторите за производство биват управлявани само от нейните органи и в крайна сметка излиза, че държавата трябва сама себе си да контролира и рестриктира. Така много бързо икономиката затъва в бюрокрация и започва да тъпче на едно място. На 27 юни 1957 година е приет Закона за картелите, който води до създаването на Федералната картелна служба. Ключово значение за Ерхард има свободната конкуренция, по този начин той се стреми да създаде колкото се може по-всеобхватна конкуренция, с колкото се може участници в нея. Съществуването на само няколко субекта или на само един монополист вреди на пазара и е в пълно противоречие с принципите на социалната пазарна икономика. Именно жестоката конкуренция превръща крайния потребител в господар на пазара. Що се отнася до импорта той бива целенасочено увеличен, засилвайки още повече битката на вътрешните пазари, като подтиква към все по-добра продукция. Много производители са недоволни и обвиняват Ерхард в пропуски в неговата политика, но всъщност това не е пропуск а целенасочено действие. Но съвсем нормално е човек да среща неразбиране когато обръща посоката на управление. В идеологията на професора дълбоко е залегнало увеличението на обществения продукт. В него той вижда решение на много проблеми като например понижаване на данъците, възможно естествено когато държавата задържи на едно ниво своите разходи. Ерхард силно подкрепя така нареченото замразяване на бюджетните разходи за постигането на намаление на данъчното бреме. За подобряване на общото благосъстояние също така е необходима последователна политика на стабилност на цените, която би гарантирала отделни кръгове на обществото да не се обогатяват за сметка на други. Още един много важен фактор е стабилността на валутата, даваща спокойствие на икономиката и предразполагаща я към стабилни темпове на растеж. Социалната пазарна икономика на Ерхард трябва да бъде разбрана правилно, за да се разбере нейната сила. Хората неразбиращи я започват да намират в нея много и най-различни недостатъци. Тя обаче не трябва да бъде абсолютизирана по никакъв начин, защото това води до грешното и разбиране и принижаване. Тази икономика е либерална и дава свобода на хората, предприемачите, търговците и изобщо на всички членове на обществото. Трябва да има свободен пазар, който да не подтиква невинните и да не позволява на някои да използват спекулата в лошия смисъл на думата, лошо е когато определени хора успяват по някакъв начин да придобият сила, която им позволява да постигат целите си върху гърба на другите и да рушат благоденствието на всички. Ключовата дума тук е свобода на действие, на предприемчивост и на инициатива, но това съвсем не означава, че всеки ще може да прави каквото си поиска. Трябва да има ред, който да се спазва. В

смисъла на Ерхард личната свобода е свързана с хората общуващи помежду си и създаващи едно здраво и добре развито общество. Свободните действия не трябва да бъдат ограничавани толкова от държавата, колкото от чувството за справедливост на всеки отделен индивид, от стремежа към общ просперитет. В монополните организации Ерхард вижда заплаха, защото те могат да оказват влияние на цялата макроикономическа рамка на страната, извличайки лична изгода. Но в неговата политика е недопустимо просто така да подтиска тези монополи. Най-добрият вариант би бил ако дружествата сами поемат отговорността за своята икономическа власт. Тогава няма да има нужда от рестриктивни мерки от страна на държавата, а отговорност към получената свобода. Конкуренцията също трябва да бъде отговорна и да се състезава на принципа на по-добрата продукция и по-добрите условия, мислейки за бъдещето, не на принципа на нечестната игра в стил „След мен потоп“. Убежденията на Ерхард са човешки и в същото време отричат прекомерната грижа на държавата за нейните граждани. Хората трябва да се научат да се справят сами, а не да чакат помощ и при най-малката трудност. Реформите са постигнали значителен ефект не само сами по себе си, но и защото са попаднали на подходяща почва, на граждани имащи необходимата култура и лично самосъзнание, за да се приеме реформата от цялото общество и да бъде изпълнена с общото съгласие и съпричастност на всички.

Критичен поглед върху реформаторската политика на Лудвиг Ерхард

След Втората световна война, в Германия капитализмът е жестоко дискредитиран.

В това време Лудвиг Ерхард, принадлежащ към групата на ордолибералните икономисти от т.нар. Фрайбургска школа на В. Рьопке, В. Ойкен и А. Рюстов се обявява за свободни пазари, против държавния контрол в икономиката, смятайки картелите за основните причинители на злото.

Държавната политика, според Ерхард трябва да е насочена към една ефикасна и инициативна ограничителна политика, където пазарът регулира и обуславя механизмите. Тя не "пречи" на пазара и на конкуренцията, а предоставя възможности. Нейните цели се изразяват в поддържането на дееспособно пазарно стопанство, а средствата за въздействие не излизат извън пазарните предели. Нейна първостепенна задача е гарантиране функционалността на конкуренцията - "пулсиращия мотор на стопанството". Държавата предприема различни икономически мерки, насочени към ограничаването или премахването на стопански групировки, изкривяващи конкурентната структура на пазара, и в същото време предполага мерки към ефективна организация на стопанския ред. До икономическите мерки стоят функции, присъщи на държавата, свързани със създаването на адекватни правни рамки, изграждане на инфраструктура, осигуряване с т. нар. обществени блага и с осъществяването на социални функции. Съчетаването на икономическите функции на държавата със социалните ѝ цели - социална сигурност, социална справедливост и социален

прогрес, осигуряват кохерентност на организационно-икономическата концепция на социалното пазарно стопанство.

Ерхард е против частното и държавното съсредоточаване на властта. Според него, пазарните сили и икономиката, основани на конкуренцията, трябва да служат като еталон на ордолибералите. На практика, Ерхард се счита за баща за т. нар. социално пазарно стопанство, което успява да изправи на крака бедстващата икономика на Германия и предопределя сравнително нов ред на обществено-икономическите отношения.

Системата на социално-пазарното стопанство се разглежда като една възможност за усъвършенстване на системата, при която икономическата ефективност и социалната справедливост хармонически се съчетават, - т. е., това е вече една социално-икономическа система, изградена на базата на социалната справедливост. "Според Ерхард, без каквито и да било коренни социално-икономически преобразувания, държавата ще започне да се грижи за всеобщото благосъстояние и социалната справедливост и ще трансформира икономическата система на обществото от пазарно в социално пазарно стопанство".

Ерхард се обявява против активната намеса на държавата в икономиката и свежда нейната роля само до арбитър при решаването на важни социално-икономически проблеми.

Но на практика, държавата съвсем не стои настрана от стопанския живот на страната. Като съсредоточава в своя бюджет по-голямата част от националния доход, тя прави големи инвестиции най-вече в пътното и жилищното строителство, в предприятията за обществено ползване и в непроизводствената сфера.

Според Ерхард, неговата икономическа система не е нито капиталистическа, нито социалистическа. Според него това направление в икономическата мисъл представлява едно радикално и фундаментално възстановяване на либерализма, неговото изменение и възраждане.

Навлизането на тази теория на практик обаче, постави и редица проблеми: развитие на промишленото производство чрез помощта на научно-техническата революция, по-активна намеса на държавата в стопанския живот, укрепване господството на монополистическия капитал, потушаване на съпротивата на трудещите се маси и др.

За изпълнението на всички тези задачи беше необходимо да се създаде теоретическа концепция, която под флага за едно стабилно национално единство да съдейства за изграждането на индустриалното общество в Германия. В резултат именно на тази потребност беше създадена теорията за формираното общество от Ерхард.

В разгърнат вид, тази концепция е разработена едва през 1965 г., когато Л. Ерхард официално я провъзгласява като политика и практика на германската

държава на конгреса на Християн-демократическия съюз и на заседание на Бундестага. Освен това списанието "Обществено-политически коментари" публикува редица статии, посветени на теорията за формираното общество".

В труда си Благоденствие за всички, Л. Ерхард посочва, че основна задача на неговата партия е била да преодолее класовите различия в западногерманското общество. По този повод той заявява... "Тази задача ние разрешихме. Немското общество днес не е повече класово общество. През последните години западногерманското общество претърпя дълбоки изменения, които бяха предизвикани от съзнателния преход към социално-пазарното стопанство. Социално-пазарното стопанство донесе освобождаването на народа от икономически нужди и социално принуждение. Програмата благосъстояние за всички" стана реалност".

За икономическа основа и исторически изходен момент при изграждането на съвършено ново общество - т. нар. "формирано общество" - се приема социално-пазарното общество.

Теорията за "формираното общество" се изгражда на следните основни поважни принципи: "липсата на класова борба и запазването на сътрудничеството между всички социални групи, неприемливост на социалистическите идеали, единство на нацията и държавата. Според Л. Ерхард ... това общество не се състои от класи и групи, които се стремят да осъществят взаимноизключващи се цели, но то... по своята същност е кооперативно, т. е. то е основано на сътрудничеството на всички групи и класи".

Той изключва съществуването в това общество на т. нар. от него "авторитарно планиране" от страна на немската държава и преследването на чисто потребителски цели. Концепцията на Л. Ерхард се приема и доразвива от много икономисти, като например В. Рик, Л. Шютц, Р. Филхем и други.

Идеите на Ерхард в действителност успяват да изправят на крака разорената Германия. Основните принципи, заложи в труда му са свързани с пазарни условия за работа на стопанските субекти, но и известна регулация, по отношение на някои структури от страна на държавата. На пръв поглед това са две абсолютно изключващи се понятия. Но за да успее да реализира своята социална идея в рамките на националната икономика пазарът трябва да включи и държавата, като координатор в някои от обществените отношения. Въпреки идеята за ненамесата на държавата, която изповядват либералите в Европа по времето на Ерхард, изключвайки създаването на СИВ и социалистическия блок, то тази идея има и до днес своето място в икономическите и политическите отношения на съвременна Европа и нейните наднационални структури. Дори и страни, където пазарът отдавна е изтласкал на заден план намесата на държавата имат сектори, които са неприкосновени за частни лица и други, които са в частни лица, но държавата е запазила контролна функция.

Социалната политика, както всяка една такава политика, в основата си спомага за разрешаването на лични (частни) проблеми. Онова, което може да бъде разрешено на доброволна основа, без намесата на държавата, трябва да се

разрешава без принуда, която обикновено съществува при всяка една държавна намеса. Намесата на държавата за разрешаването на социалните проблеми обаче, Ерхард счита като *ultima ratio* (последна крайна мярка), а същото се отнася и до воденето на социална политика. Но в условията на разрушена и съсипана Германия, това е единствения правилен подход.

За да бъде подобно регулиране ефективно, според Ерхард е необходимо да се спазват определени правила:

- Всички елементи на социалната политиката в съответния регулиран сектор трябва да са логически свързани и взаимодопълващи се основополагащите закони, регламентиращи мерките на политиката в сектора не трябва да са в противоречие помежду си и прилаганите регулиращи норми следва да са съвместими.
- Членовете на регулиращите органи, от страна на държавата не трябва да бъдат обект на неформален контрол от страна на политици, тоест трябва да им се гарантира политическа независимост.
- Необходимо е придържане към принципа на върховенството на закона, като се държи сметка за прецедентите и принципа на твърдото решение
- Частните лица и регулираните фирми трябва да знаят кой е отговорен за вземането на регулативни решения, като същевременно отговорностите и процедурите по регулиране следва да бъдат изяснени за всяка една сфера на регулирането.
- Конкретните детайли на провежданата в Германия социална политика, принципите на определяне на бъдещата политика, както и процесите на разработване на нови регулаторни изисквания и на решаване на спорове трябва да бъдат обект на обществено достояние, достъпен за всички граждани.

Привържениците на теорията за "формираното общество" отдават голямо значение на ролята на предприемача в стопанския живот на страната. Според тях той е двигател на техническия прогрес и изпълнява във висш смисъл социална задача, служеща на общото благо.

Ерхард разчита твърде много на организаторската дейност и инициатива на деловите кръгове при решаването на икономическите и социалните проблеми на държавата. Главната отговорност за общото благо той прехвърля на предприемачите. В създаването на обществения продукт според тях участие вземат не само труда, капитала и земята, както разглеждаха въпроса последователите на класическата политическа икономия, като например Жан-Батист Сей, но и качествено нов особен фактор, наречен от тях "организаторска дейност и инициатива".

Ерхард оправдава държавната социална политика, но подчертава, че тези услуги трябва да бъдат поставени в определени граници, за да не нарушат разумното равновесие между ефективността на стопанството и необходимостта от социална политика. Според него, "формираното общество" трябва чрез държавата да задели необходимите средства за социални услуги.

Икономическата практика обаче, в Германия, недвусмислено показва, че СПС също се нуждае от нормотворчески, правораздавателни и правозащитни органи. Именно поради тази причина обществото има нужда от установяването на гъвкав и динамичен икономически ред, който да е в хармония с природата на човека и нещата. Този ред е възможен в условията на една по-отворена и по-ефективна система от централното планиране и насочване, но е и по-ограничен от СПС. Той трябва да е в състояние бързо да реагира на постоянните изменения и подаваните пазарни сигнали. Чрез децентрализирани решения той трябва да може да упражнява необходимия контрол над системата. Чрез действени закони и институционални правила трябва да създава такава правна рамка, която да възпира своеволията и злоупотребите с власт, да отстранява неоснователните привилегии, да допринася за социална уравнивост и справедливост. При този нов ред държавата дотолкова поема контрола над икономиката, доколкото да се улесни ефективното функциониране на пазара. С други думи, икономиката работи под тройното ръководство на правителството, работодателите и трудещите се.

От взаимодействието между отделните предприятия и отрасли на икономиката, представителите на "формираното общество" правят извода за сътрудничество на всички социални групи и класи в германското общество и най-вече за изживяване на класовите противоречия и настъпването на така очакваната от тях социално-класова хармония. Представителите на "формираното общество" толерират финансовите реформи, лишавачи местните органи от тяхната относителна финансова автономия и съсредоточаващи максимум финансови средства в ръцете на централната държавна власт - последната чрез тях оказва въздействие както върху икономическата конюнктура, така и върху целия обществен живот.

Теорията за "формираното общество" се разглежда от представителите на неолИБерализма като ръководна идея в социално-икономическото развитие на отделните страни и народи. "То е пригодно - пише Л. Ерхард - да бъде ръководеща идея както за преобразуването на нашия континент, така и за стопанското и социалното развитие на другите народи по света".

В основата на неговата концепция са залегнали няколко ръководни момента:

- Социалната политика трябва да гарантира най-голямата степен на свобода, на частна инициатива и на лична отговорност за собствената си съдба. В същото време стопанските агенти не са освободени от появата на пазарни рискове, съпътстващи функционирането на пазарното стопанство.
- Между икономическата и социалната политика трябва да съществува неразделна връзка, която да не позволява появата на негативни феномени като инфлация и безработица и да не допуска парична политика, подкопаваща стабилността на националната парична единица.
- Намесата на държавата в стопанския живот трябва да става само в случаите, когато гражданите не могат да се справят сами с проблемите на социалното си осигуряване. По този повод Л. Ерхард пише: "В началото трябва да стои собствената отговорност и едва когато тя не

достига, или би направила засечка, да се включва и отговорността на държавата и обществото”.

- Социалното осигуряване не трябва да е самоцелно, а строго да се обвързва с производителността и ефективността на производството. Това ще Р сведе до минимум нуждата от държавна намеса. В този дух колективната система за всеобхватно социално осигуряване и социална помощ не е препоръчителна. Насоките са за свеждане до минимум на интервенциите на държавата при преразпределение на доходите, като по този начин се намалява Р обременяването на бюджета с финансирането на социалните разходи.
- Като приоритет на държавната политика се определя икономически растеж, възприеман като ключ за решаване на стопанските и социалните проблеми.
- СПС, от една страна, се основава на личната отговорност, на постигнатия успех и на конкуренцията, а от друга на справедливостта, партньорството и социалното равновесие.

През тридесетте славни години, благодарение на модела за социалното пазарно стопанство Германия се превръща в страна на икономическото чудо.

Този успех както на Германия, така и на останалите индустриални държави затвърждава схващането, че правителствата трябва да поемат активната роля за надзора и направляването на икономиката. Както смесената икономика, така и СПС доказват своята годност и перспективност за периода след Втората световна война. Благодарение на тези модели, благоприятстващи натрупването на капитали, в страните от Западна Европа се възцарява общо благоденствие, висок стандарт на живот.

По принцип, трудът на Л. Ерхард, съчетава елементи от англосаксонската, така и от японско-източноазиатската система на организация. Отдава се голямо значение на пазара и неговите механизми, като едновременно с това е издигната ролята и отговорността на държавата за социалното устройство и организация на процесите, които протичат в стопанството. Социалното пазарно стопанство е синтез на икономическа ефективност, следствие от взаимодействието на свободните пазарни сили и социално уравнивяване. Личните интереси в общоикономически смисъл са напълно съгласувани. Като цяло, този комплекс от ценности е свързан с една нова модернизация на либералните идеи: индивидуалната отговорност, гражданско участие, лична инициатива, свобода на индивида, солидарността между гражданите, толерантност и зачитане на различията, граждански и обществен контрол екологични ценности и т.н.

Осигурявайки финансова стабилност, Ерхард дава възможност въобще за надеждно предварително осигуряване на гражданите срещу старост и социални несгоди. Тъй като либералната политика се обявява против обслужващата всякакви интереси политика на преразпределение, тя осигурява ресурсите за целенасочено и трайно подпомагане на действително нуждаещите се. Предвид факта, че либералната политика е за намаляване на удръжките от доходите, тя предоставя пространство за развитие на солидарността към ближния именно

там, където е нейното естествено място - в частния сектор. Тъй като либералната политика оборва заблудата, че организацията на съчувствието към хората е задача на държавата, тя засилва съзнанието за социална отговорност на хората едни към други.

Смисълът на пазарната социална политика е в подпомагането на нуждаещите се и в осигуряването срещу бедствени ситуации, но не и в изравняването на социалните неравенства. Тя се намесва с цел помощ само тогава, когато свободата на гражданите да живеят и да поемат отговорност за себе си и за другите е застрашена от актуални или потенциални социални бедствени положения. Единствено към тази цел следва да бъде ориентирана както директната помощ чрез парични плащания от преразпределението така и всеки вид колективно осигуряване срещу такива рискови ситуации, които не могат да бъдат преодолени със собствените усилия на самите граждани. Пазарната социална политика преследва деклариран и ясно формулиран цели със средства, които в рационално и икономическо отношение са обвързани с тези цели и чийто ефект се измерва със степента на постигането им. Особено необходимо е недвусмисленото дефиниране на целите по отношение на всички плащания от дейностите по преразпределението.

Ценности и смисъл на Социалното пазарно стопанство на Лудвиг Ерхард

Предлагаме мнение на професор Елизабет Ноел-Нойман, родена през 1916г., основател на Института за проучване на общественото мнение „Аленсбах“, за ценностите и смисъла, които изразява Социалното пазарно стопанство на Ерхард.

Колкото по-дълго време народите притежават свобода, толкова по-високо я оценяват – това може да се изследва от примери за Америка, Англия, Франция и да се докаже днес с методите на допитванията. Обратното, при народи, които са се избавили от диктатурата, на първо време не се среща възторжено отношение и въодушевление от свободата. Защо свободата става все по-ценна, колкото по-дълго я имаш? Това би било важно да се разбере, тогава човек ще бъде в състояние да обясни, какво съставлява превъзходството на Социалното пазарно стопанство.

В един от първите научно контролирани експерименти в сферата на психологията през 1897 година Норман Триплет (един от пионерите на социалната психология) изследва влиянието на конкуренцията. В първата част на експеримента била поставена задачата на деца, на възраст между десет и дванадесет години, да навиват на ролка връвта на въдица и постижението било измервано за време. Във втората част на експеримента била създадена

ситуация на конкуренция. Сега били поставени по едно и също време повече деца в помещението и били подканени да навиват връвта. Изведнъж цялият процес тръгнал двойно по-бързо.

Това е била мисълта за разгръщане на силите чрез конкуренция. Пък и не само чрез конкуренция. Това показват изследвания на института „Аленсбах“ от началото на седемдесетте години на тема „свобода на вземане на решения“ на базата на субективното чувство за свобода на работното място. Открояват се такива дълбоки зависимости и взаимодействия между субективното чувство за свобода на работното място и радостта от труда, на чувството за здравословна бодрост и веселото разположение, че различната производителност и качество на живот на отделните общества, които предлагат на отделния човек повече или по-малко от това свободно пространство, могат да бъдат обяснени като следствие от тези зависимости.

Тези резултати бяха многократно публикувани, но не се радваха на особен интерес, те бяха „несвоевременни“. И за Лудвиг Ерхард също се казваше, че е „несвоевременен“. Само неговата харизма можеше да преодолее липсата на интерес за свободата. Алексис дьо Токвил (френски публицист, политик и историк, виден представител на политическата философия) някога е писал, че копнежът за равенство е започнал след 1000 година и на всеки петдесет години благородникът е слизал надолу по социалната стълбица, а обикновеният човек се е качвал нагоре по стълбицата, и днес, той пише това през 1835 година, те почти стоят на едно равнище.

Равенството, това е мечтата, утопията за щастие. Това е справедливостта, разбираана съвсем просто като равенство, не като равенство на възможностите, а като фактическо социално равенство. Разликата за населението е твърде тънка, нещо, което може да се покаже и с изследвания на общественото мнение. Социалното равенство, това е изцяло проявеният дух на времето на това столетие.

Кое е хубавото на равенството? Равенството е приятеност, обезпеченост, близост, топлина, чувство, човечност.

Не е някакво чудо, че при тези обстоятелства всичко води натам, смисълът на Социалното пазарно стопанство все повече и повече да се тълкува като „преразпределение“. А климатът на общественото мнение кара политиците да поставят пазарния механизъм, колкото е възможно на по-заден план. Искането за социална сигурност е широко разпространено и в западните части на Германия, но преди всичко в източната част на Германия то е ненаситно „Социално пазарно стопанство“. Тази словесна форма е измислена, за да изрази равновесието между силите на пазара и социалната закрила. Равновесие? Това източногерманското население не може да разбере.

Още през 1971 година философът от Франкфуртската школа Макс Хоркхаймер (немски социолог и философ) в един доклад за Шопенхауер беше заявил в Цюрих: колкото повече равенство, толкова по-малко свобода; колкото повече свобода, толкова по-малко равенство.

Това са големите невидими полюси, които държат в напрежение десните и леви ценности не само в Германия, а и във формираните по западен образец демокрации по целия свят:

- Равенството е лява ценност, справедливостта е разбирана като социално равенство. Сигурност, защита чрез колектива, близост, топлина, човечност, спонтанност - това са леви ценности.

- Свобода в смисъл на свобода на вземане на решение, постижение, икономически успех, конкуренция, риск, етика на отговорността, самоотговорност, самодисциплина, право и ред, дистанция, неравенство, подчертаване на различията, способност за свързване - това са десни ценности.

Тъй като във втората половина на столетието духът на времето в Германия се е установил вляво, било е неизбежно, че Ерхард е изглеждал „несвоевременен“ и „анахроничен“, един „борец срещу потока на времето“. И погледнато само от този план може да се разбере, че налагането на неговата идея за Социалното пазарно стопанство действително се равнява на чудо, едно икономическо чудо в нов смисъл.

Несигурното в мечтата за щастливата утопия на равенството е, че равенството не прави хората щастливи. Михай Чиксентмихайи (професор по психология в университета Claremont в Чикаго) на основата на хиляди анализирани случаи стига до резултата, че чувството за щастие – не моментното, а щастieto като един вид основно чувство – възниква само чрез активност, чрез полагане на усилия и чрез развитие на собствените сили. „Само по околни пътища се стига до щастieto.“

Тук отново трябва да се вземе пред вид връзката между свободата за вземане на решения и активизирането и развитието на собствените сили. Нека да си припомним резултатите от въздействието на субективното чувство за свобода на работното място: „Сутрин се чувствам свеж и бодър“, казват 44 процента от работниците, които изпитват голямо чувство на свобода на работното място. От хората с ниски стойности на субективно чувство за свобода, само 25 процента заявяват, че сутрин се чувстват бодри. Но това може да бъде потвърдено и с обективни данни, например с броя на болничните дни през годината или с общи изследвания на климата в предприятието: работници и служители с високо субективно чувство за свобода помагат много по-често на колегите, които не могат да се справят с някоя задача.

Сигурно е, че Лудвиг Ерхард е имал предвид въздействието на свободата, така както то се показва на работното място, мислил е за разгръщането на силите и така е предизвикал благосъстояние за всички. Вероятно рухването на социалистическите системи може да се обясни и с пасивността на населението, причинена от равенството и липсата на свобода.